

Джерела та література

1. Україна на шляху європейської інтеграції / Науково-практичний збірник матеріалів. – К. – 2000. – 236с.
2. Хахлюк А. М. Економічні аспекти європейської інтеграції України // Зовнішня торгівля право та економіка.: УАЗТ.-№1(24).– К., 2006.– С.23-26.
3. Шнирков. О. І., Копійка В. В., Муравйов В. І. Україна – Європейський Союз: економіка, політика, право : Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 268с.
4. <http://www.delukr.ec.europa.eu/page262.html>
5. <http://www.icps.kiev.ua/library.html?14>
6. http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=158770423&cat_id=23804272&ctime=1221644723693
7. <http://www.mzs.dn.ua/index.php?p=49>
8. http://www.sdla.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=4A922ECAF870DF32894B375C2339C9A?art_id=49840&cat_id=46289
9. http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/0909_UE_Ukraine/09.09_UE-Ukraine_association_agreement_EN.pdf
10. <http://unian.net>
11. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012

Савелко Т.В.**ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНОГО ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ**

Постановка проблеми. Сучасне світове господарство характеризується поглибленням взаємодії економік країн-партнерів. Тому порушення спільних міжнародних економічних зв'язків завдає великих втрат кожній з держав. Зважаючи на це, міжнародні розрахунково-платіжні відносини повинні повною мірою сприяти диверсифікації та стабільному функціонуванню національних економік. Економічна могутність країни, безпека платежів відбувається шляхом розширення, інтеграції та вдосконалення національних електронних платіжних систем, застосування нових платіжних міжнародних інструментів на взаємовигідних умовах.

Основною проблемою у сучасних міжнародних розрахунках є узгодження платіжних систем держав, у тому числі і платіжних систем країн з перехідною економікою. Актуальність проблеми, на наш погляд, визначається такими факторами як неоднаковий рівень технічної оснащеності та технології проведення міжнародних розрахунків, що базується на сучасних інформаційних технологіях окремих країн, нестабільністю законодавчої бази, особливо валютного законодавства, що надзвичайно ускладнює роботу нерезидентів на фінансових ринках країн з транзитивною економікою.

Залучення нашої держави до процесів глобалізації світової економічної та фінансової системи зумовлює перенесення більшості позитивних і негативних явищ зовнішнього світу в українські умови, що матиме відповідні наслідки для розвитку фінансово-банківської системи. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку.

Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного впливу фінансових ресурсів. Усе це зумовлює актуальність дослідження впливу іноземного капіталу на роботу банківської системи України, а саме – його позитивних сторін та можливих ризиків.

Аналіз останніх публікацій. Серед зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у розвиток банківської теорії та практики слід відзначити дослідження таких науковців, як П.Аллена, Б.Бухвальда, Е.Долана, Д.Котца, Т.Коха, В.Лексіса, Е.Максімо, Р.Міллера, Д.Полфремана, Ж.Рівуара, П.Роуза, Дж.Сінкі.

Аналізу різних аспектів інформатизації та технологізації банківського бізнесу присвячено праці провідних вітчизняних економістів: М.Д.Алексєєнка, А.А.Алексєєва, В.Д.Базилевича, С.Я.Боринця, О.Д.Василика, З.С.Варналія, В.В.Вітлінського, А.С.Гальчинського, В.М.Гейця, В.І.Грушка, О.В.Дзюблюка, Т.Т.Ковальчука, В.І.Кравченка, М.І.Крупки, І.О.Лютого, М.Й.Маліка, В.І.Міщенко, А.М.Мороза, А.А.Пересади, М.І.Савлука, В.М.Федосова, А.С.Філіпенка, О.І.Черняка та ін.

Проблематика банківської діяльності посідає важливе місце в дослідженнях відомих учених країн СНД, зокрема Росії. Серед них доцільно відмітити І.Т.Балабанова, Л.Г.Батракову, Є.Ф.Жукова, О.І.Лаврушина, О.Г.Мовсесяна, Г.С.Панову, В.О.Пономарьова, В.М.Усоскіна, В.Є.Черкасова, О.Б.Ширінську та ін.

Виклад основного матеріалу. На початку 80-х років у промислово розвинених країнах почався новий виток науково-технологічної революції (НТР), пов'язаний з бурхливим розвитком і поширенням використання нових комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, засобів автоматизації та інформатизації. НТР перетворилася на сучасному етапі в найважливіший фактор розвитку розрахунково-платіжного механізму: за допомогою її досягнень забезпечується не тільки автоматизація обліку і контролю за діяльністю кредитно-фінансових установ, збереження банківської інформації, але й здійснюється цілий комплекс заходів для удосконалювання як міжнародних, так і внутрішньо національних розрахунків і платежів.

**ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНОГО ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ**

З іншого боку, деякі автори розглядають НТР у фінансовій сфері як підриєв державної влади, спираються на положення про безпрецедентну глобальну мобільність капіталу, наголошуючи на тому, що уряди не в змозі контролювати електронні гроші і частково це викликається їх новою природою. Цифрові осередки інформації, що здійснюють рух грошей у телекомунікаційних каналах, не тільки складно контролювати, але їх взагалі важко відрізнити від решти інформаційних потоків кіберпростору, що не має кордонів. Розглядаючи банківську систему як об'єкт модернізації, доцільно дослідити три напрями цього процесу :

- модернізація банківської платіжної системи;
- модернізація технологічних процесів у банківській справі;
- модернізація устаткування, задіяного банками у своїй діяльності.

Кожен із напрямків модернізації буде розвиватися відповідно принципам удосконалення, поліпшення і відновлення банківської системи, приведення її у відповідність до сучасних вимог глобалізації, нормам нової Базельської угоди, технічним вимогам сьогодення та показникам якості обслуговування клієнтів.

На сучасному етапі еволюції банківської справи в Україні в умовах ринкової економіки і поступового розширення територіальної сфери діяльності та тенденцій глобалізації банків, бурхливого розвитку інформаційних технологій та інтернаціоналізації ринків капіталу банківська конкуренція є об'єктивним явищем фінансово-кредитної сфери економіки. Вона полягає в економічному змаганні не тільки між комерційними банками, а й між усіма суб'єктами фінансового ринку, що надають банківські послуги.

Зважаючи на те, що банківська система України характеризується недостатнім рівнем капіталізації та ліквідності, вона має недостатній зв'язок з реальним сектором економіки, є доволі вразливою до коливань на фінансовому ринку, показники конкурентоспроможності банківських послуг порівняно із банківськими послугами інших країн є невисокими. Поряд з цим ринок банківських послуг України має великий потенціал для зростання, а основною лінією розвитку українського банківського сектора має бути посилення конкуренції та створення конкурентних умов для його розвитку.

Зважаючи на недостатній рівень інформатизації України, відсутність у комерційних банків власних систем міжбанківських розрахунків та відсутність з їхнього боку ініціативи щодо створення єдиної мережі електронних взаєморозрахунків, марно було сподіватися на створення подібної системи «знизу», через поступове добровільне об'єднання банків у єдину мережу електронних взаєморозрахунків. Національний банк України був змушений нав'язувати комерційним банкам свою політику та технологію в галузі створення електронної системи міжбанківських розрахунків. Водночас необхідно було враховувати різні фінансові можливості банків та рівень кваліфікації їхнього персоналу, а також обмеженість коштів самого Національного банку.

Українська система електронних платежів постійно розвивається, підвищується надійність її функціонування, розширюється кількість банків-учасників СЕП, розвиваються бухгалтерські моделі. Однак, на розвиток платіжних систем впливає низка ризиків. Порушення всередині платіжних систем можуть викликати або передавати подальші порушення серед учасників системи або інші порушення у фінансовій сфері. Такі системи можна вважати системно-значущими для країни (табл. 1).

Таблиця 1. Класифікація ризиків сучасних платіжних систем

<i>кредитний ризик</i>	ризик того, що одна зі сторін у системі не зможе цілком виконати свої фінансові зобов'язання в системі на даний момент або на будь-який момент у майбутньому;
<i>ліквідний ризик</i>	ризик того, що одна зі сторін у системі буде мати недостатньо коштів для виконання фінансових зобов'язань у системі повною мірою й у термін, хоча, можливо, зможе це зробити колись у майбутньому;
<i>юридичний ризик</i>	ризик того, що недосконала юридична база або правові інструменти викликають або збільшують кредитний або ліквідний ризик;
<i>операційний ризик</i>	ризик того, що такі операційні фактори, як технічні неполадки або операційні помилки, викликають або збільшують кредитний/ ліквідний ризик;
<i>системний ризик</i>	у контексті платіжних систем це ризик того, що нездатність одного з учасників виконати свої зобов'язання або порушення в роботі самої системи приведуть до того, що інші учасники системи або фінансові установи в інших секторах фінансової системи будуть не в змозі виконати свої зобов'язання в термін. Таке порушення може викликати великі ліквідні або кредитні проблеми й у підсумку поставити під загрозу стабільність системи або фінансових ринків.

На сучасному етапі здійснюється ряд міжнародних ініціатив з підтримки фінансової стабільності шляхом зміцнення фінансової інфраструктури платіжних і розрахункових систем. Комітет по платіжним і розрахунковим системам, в який входять представники центральних банків країн "Групи десяти" веде роботу по розробці ключових принципів для системно значущих платіжних систем. Робоча група прагне знайти міжнародний консенсус у відношенні таких принципів. До неї входять не тільки представники центральних банків країн "Групи десяти" і Європейського центрального банку, але і ще 11 національних центральних банків країн з різних регіонів світу, що знаходяться на різних етапах економічного розвитку, і представники Міжнародного валютного фонду і Світового банку.

Аналіз закордонної практики керування ризиками платіжними системами свідчить, що процес розвитку платіжних систем, у першу чергу, полягає у виробленні загально визнаних принципів і стандартів. Ризики стали глобальними, вони вже не обмежені національними масштабами, тому очевидною є зацікавленість

центральної банків у співробітництві з метою їх мінімізації. Поряд з цим на початку 21 століття спостерігається значний прогрес у структурі платіжних систем, зокрема, в галузі розробки і широкого прийняття систем, заснованих на валових розрахунках у реальному часі (ВРРВ), що досить ефективно можуть враховувати фінансові ризики, перераховані в ключових принципах. Самі останні нововведення в структурі систем пропонують інші методи обліку фінансових ризиків.

У цифровому ринковому просторі фінансові транзакції вільно переміщуються між віртуальними представництвами банків, торгових компаній та платіжних систем. Необхідними умовами ефективного функціонування електронного бізнесу є наступні: створення глобального комунікаційного середовища з підтримкою режиму он-лайн; розробка програмно-технічних заходів проведення надійних і безпечних платіжних транзакцій; наявність простого і надійного клієнтського програмного забезпечення для доступу до джерел фінансово-банківської та торгово-сервісної інформації.

Для взаємовідносин об'єктів та суб'єктів віртуальних банків та е-комерції надзвичайно важливими є виконання наступних умов, а саме: а) гарантії автентичності, як правило, відправника повідомлення; б) гарантії секретності повідомлень, які вважаються достатніми (у разі незнання ключа шифру потрібний практично безконечний ресурс для розшифрування інформації); в) гарантії незмінності (цілісності) повідомлення, методи яких повинні фіксувати будь-яку зміну інформації (цифрові дайджести); г) невідворотність події або гарантії неможливості відмовитися від факту фіксації транзакції одержувачем повідомлення (платежу).

Виконання електронних платежів передбачає існування так званої платіжної системи, яка складається із: банків-емітентів; банків-екваєрів; процесингових центрів (палат); розрахункових банків; інфраструктури банкоматів (АТМ), торгових терміналів (POS) та системи торгівлі і сервісу, які виконують платежі через пластикові картки, електронні чеки та електронні гроші. Емісія карток у банках передбачає відкриття карт-рахунків, друк PIN-конвертів, персоналізацію (або авторизацію) карток (ембосінг), яка полягає у списанні із карт-рахунка суми платежу в торговій системі чи отриманій через банкомат готівки. Коли банк-емітент підтримує власну мережу банкоматів, то він частково виконує функції екваєра.

Існуючі системи електронних розрахунків в Internet, яких налічується більше двох десятків, варто розподілити на три групи:

- оплата за допомогою платіжних пластикових карток;
- розрахунки з використанням цифрової готівки та її модифікацій. Це послуги таких розрахунково-клірингових систем як CyberCash, First Virtual, Open Market тощо, а також власне цифрова готівка та цифрові чеки таких систем як DigiCash та NetCash.
- розрахунки в Internet з використанням цифрової готівки, що зберігається у смарт-картах.

Програмне забезпечення, що використовується для таких розрахунків має криптозахист із відкритим ключем для конфіденційної передачі даних про пластикову картку від покупця до продавця. При цьому всі реальні розрахунки та платежі виконуються засобами процесингових компаній без використання Internet.

Ряд банків намагається запровадити мережевий варіант системи чекового обігу. Перевага таких рішень полягає в тому, що у більшості країн вже існує деталізоване законодавство, яке регламентує обіг чеків та пластикових карток, крім того, використовуються маркетингові переваги таких гучних імен, як MASTER CARD, VISA та AMERICAN EXPRESS.

Доступність банківських послуг дає можливість знайти найбільш дешевого виробника, банк, магазин. Їх місцезнаходження має все менше значення. Тобто клієнтів тепер можна знаходити в усьому світі, що кардинально змінює політику маркетингу та сам профіль ринку банківських послуг і комерції загалом. Важливо підкреслити і наступну особливість у глобальному інформаційному середовищі: якість послуг стає швидко відомою для широкого загалу фахівців, користувачів (телеконференції, електронні дошки об'яв тощо), що позитивно впливає на ринок послуг. Як наслідок, ринок електронної комерції через Internet до 2010 року досягне об'єму в \$1 трлн. Проте основною перешкодою є недостатньо високий рівень безпеки даних у мережі. Отже, це зумовлює розробку новітніх технологій аудиту, конфіденційності при максимальній відкритості мережі.

Входження банківської справи у сферу електронного бізнесу дозволяє: 1) практично повністю виключити посередників в операціях, що зменшує витрати і підвищує конкурентоспроможність на ринку через можливість зниження цін; 2) мати глобальну присутність на ринку.

Розвиток інформаційної структури, використання всесвітньої мережі, відкритих стандартів, доступність інформації, звітності означає не просто нормальний сучасний рівень роботи, це й прихід на наш ринок фінансів, виробництва та інвесторів із розвинених країн, новий рівень довіри та партнерства у бізнесі. Відповідно для розвитку банківського бізнесу необхідно мати автоматизовану банківську систему (АБС), що цілком відповідала б не тільки минулим і поточним потребам банку, але і дозволяла б банкові здійснювати свій подальший розвиток, будь те розширення спектра своїх послуг, кількісний і якісний ріст клієнтської бази й ін. Цю безпосередню залежність банківського бізнесу від якості інформаційних систем зараз визнають як банкіри, так і фірми-розроблювачі.

Важливою віхою для розвитку вітчизняної банківської системи 16 травня 2008 р. стало офіційне приєднання України до Світової організації торгівлі. Однією з обов'язкових умов вступу України до СОТ є лібералізація доступу іноземного капіталу на внутрішній ринок банківських послуг. Як наслідок, саме питання інтересів економіки і забезпечення економічної безпеки, що вимагають збереження «національного суверенітету» у банківській галузі, при досягненні необхідної інтеграції в глобальну фінансову систему, є головними під час обговорення зобов'язань, прийнятих Україною при вступі до СОТ. Безперечно, досвід західних банківських технологій є дуже важливим прикладом побудови банківської діяльності для вітчизняних банків. Але для його втілення не обов'язковою умовою є зростання частки іноземного капіталу в банківсь-

**ФОРМУВАННЯ ЗАСАД ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКСПАНСІЇ ІНОЗЕМНОГО ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ**

кій системі понад 40%. Вплив іноземних банків на розвиток вітчизняної банківської системи відбувається поступово, й поки що складно передбачити всі його наслідки. Проте вже помітні нові тенденції, які виникли з приходом на український фінансовий ринок іноземних банків і дедалі сильніше впливають на розвиток банківської системи в цілому (табл. 2).

Таблиця 2. Порівняльний аналіз наслідків взаємодії банківського сектору України з іноземним фінансовим капіталом*

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ		НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ	
1	Підвищення капіталізації вітчизняних банків	1	Відбувається поступова денаціоналізація банківської системи
2	Підвищення конкуренції на ринку банківських послуг	2	Поглиблення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу за рахунок Накопичення боргових зобов'язань перед нерезидентами
3	Зростання якості послуг та розширення її асортименту	3	Поглиблення залежності від західного фінансування
4	Диверсифікація структури джерел формування банківського капіталу	4	Скорочення обсяги кредитування національного бізнесу
5	Скорочення частки держави у структурі внутрішнього кредиту	5	Зменшення ефективності регулятивної ролі НБУ по мірі зростання присутності іноземного капіталу, що спричиняє послаблення впливу держави на монетарні та макроекономічні процеси.
6	Покращення ефективності банківської системи	6	Очікування здешевлення кредитів з входженням іноземних банків виявилися марними
7	Інформатизація та технологізація вітчизняного банківського бізнесу	7	Спекулятивний характер відсоткової політики по кредитах в банках з іноземним капіталом.

* складено автором

Нарощування іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі триває і за прогнозами фахівців M&A до 2010 року питома вага іноземного капіталу в банківській системі України може становити вже понад 50%. За таких умов існує висока ймовірність виникнення конфліктів між вітчизняними та іноземними банками, а також посилення впливу останніх на розвиток національної банківської системи.

Перспективи застосування сучасних банківських технологій, які декларуються прихильниками розширення присутності іноземних банків на практиці не стали достатньо вагомим аргументом за 2-3 роки потужної експансії ТНБ в Україні. Дійсно, в банках, викуплених іноземцями, відбулося багато змін технологічного характеру. Але більшою мірою вони торкнулися технологій продажів банківських продуктів (застосування маркетингових технологій) і ризик-менеджменту (технологія мінімізації ризиків).

Перевага західних банків полягає не тільки у тому, що вони виводять на ринок принципово нові інноваційні продукти, а й в тому, що ефективно раціоналізують існуючі. Ринок іпотеки, кредитні карти, автокредити існували в Україні і раніше, однак за рахунок західного досвіду і внаслідок росту конкуренції ці продукти одержали додатковий поштовх для розвитку.

Першим кроком всіх іноземних банків, які увійшли на український ринок, стало структурування банку на групи по видам бізнесу. У таких банках діють корпоративний бізнес (Business line-Corporate), малий і середній бізнес (Business line-SME), приватний бізнес (Business line-Private Individuals). Така західна технологія дозволяє власникам банку бачити, перш за все, результати діяльності свого бізнесу взагалі і кожної лінії бізнесу зокрема. Це дає змогу банкірам оцінювати перспективи розвитку різних напрямів бізнесу і приймати рішення щодо доцільності інвестицій в кожному з них.

Значний прорив українські банки з іноземним капіталом зробили у застосуванні методів міжнародної управлінської звітності. В банківській діяльності почали вживатися такі поняття як вартість продуктів (Margins assets, Margins liabilities: маржа за активами і пасивами з урахуванням вартості ресурсів на міжбанківському ринку), маржинальний прибуток (Contribution Margin: сукупність валового доходу та адміністративних витрат), ефективність витрат (Cost Income Ratio: відношення адміністративних витрат та валового доходу). Володіння і управління цими показниками дають змогу менеджерам банку розуміти і виконувати ті завдання, які поставлені перед ними власниками банку.

Урядові кола, які відстоюють збереження національного контролю за такими важливими для життєдіяльності країни системами як транзитна, транспортна, паливно-енергетична, одночасно недооцінюють стратегічне значення банківської системи. Від питання її національної приналежності залежить шлях економічного розвитку країни. Еволюція фінансових криз свідчить, що будь-який введений в країну грошовий ресурс може бути раптово виведений і наслідком цього стане проблема ліквідності економіки, потрясіння на валютному ринку, зростання ставок та інше.

Зокрема, іпотечна криза в США і Європі, вже завдала значних втрат. Фінансовими експертами припускалося, що банки в усьому світі втратять на нинішній кризі до \$300 млрд. Проте, з листопаду 2007 року ба-

нки вже списали біля \$125 мільярдів своїх активів, що призвело до серйозного падіння їх акцій. Індекс європейських банків (DJ Stoxx European banks index) з червня 2007 року впав майже на 40%. Уряди і центральні банки почали застосування ряду заходів для пом'якшення кризи. Так, до березня 2008 року британський уряд націоналізував Northern Rock, німецький уряд виконує нагляд за порятунком іпотечного кредитора ІКВ, а ФРС керує порятунком Bear Stearns. Необхідно відзначити, що "порятунок" Bear Stearns – це лише приховання факту банкрутства банку.

В короткостроковому періоді акції банків можуть втратити ще половину своєї поточної вартості через купівлю американського інвестиційного банку Bear Stearns американським банком JPMorgan Chase. Акції інвестиційного банку Bear Stearns компанії JPMorgan Chase & Co впали на 90% протягом декількох днів після того, як масовий відтік капіталу створив загрозу його банкрутства.

Отже, не можна не враховувати переваг присутності іноземних банків, які за законами конкуренції стимулюють вітчизняні банки до підвищення рівня обслуговування власної клієнтури, привнесення на вітчизняний ринок різноманітних інновацій у сфері методів роботи, процедур і технологій. Але важливо підкреслити, що іноземні банки почали впроваджувати в Україні лише те, що на місцевому ринку може працювати ефективно. Вони не копіюють досвід західних технологій на країни, де він не має перспектив. Менеджери іноземних банків зважають на поточний стан ринку і прогнозують, як він буде розвиватися протягом трьох-п'яти років – саме тому іноземні банкіри пропонують упроваджувати визначені інновації поступово, але з деяким випередженням, щоб при виникненні попиту на них банк міг його задовольнити. У такий спосіб вони обирають еволюційний шлях розвитку.

Висновки. Функціонування на вітчизняному ринку іноземних фінансових груп протягом останніх років дозволило позбутися цілого ряду стереотипів, зокрема про приток довгих і дешевих ресурсів для вітчизняних позичальників. Іноземні банки виявилися досить далекими від образу меценатів по підтримці місцевого населення і бізнесу. Тому в інтересах безпеки української економіки та банківської системи необхідно використовувати переваги стимулюючого впливу іноземної конкуренції при збереженні національного суверенітету в банківській галузі, при цьому важливо поставити українських і іноземних учасників ринку в рівне становище.

Джерела та література

1. Бицька О. Банківський капітал в економіці України // Вісник Національного банку України. – 2006. – №1. – С. 48 – 51.
2. Завгородня М. Тенденции развития банковской деятельности // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – №10. – С. 17 – 20.
3. Ковальов О.П. Ризики банківської системи України в умовах приєднання до світової організації торгівлі і дотримання вимог угоди Базель-2 // Актуальні проблеми економіки. – №6. – 2006. – С. 28 – 36.
4. Лазарев А., Інтернет-банкінг – малюш в фінансових джунглях // Економіка і Время – № 24. – 2001. – С. 36.
5. Околіта Л. Операції з використанням платіжних карток НСМЕП // Вісник НБУ. – 2003. – №3. – С. 66 – 67.
6. Смовженко Т.С., Другов О.О. Створення та діяльність філій іноземних банків в Україні: регуляторні аспекти // Фінанси України. – №7. – 2007. – С. 98 – 106.
7. Сучасні економічні тенденції та нова парадигма економічної стратегії України / Я.А.Жаліло, Я.Б.Базилюк, Я.В. Белінська та ін. – К.: Знання України, 2005. – 96 с.
8. Францкевич І., Сколотяний Ю. Обмежуючи приплив іноземного капіталу в банківську систему, ми обмежуємо можливості зростання економіки. // Дзеркало тижня. – 20.01.2007. – №2(631). – С. 1,8.
9. Циганов С.А. Капітал банківської системи як важливий фактор забезпечення фінансової стабільності трансформаційних країн глобалізації // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Випуск 56. – Частина II. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2005. – С. 163-169.
10. Шелудько Е.М. Іноземний капітал у банківському секторі України: тенденції, проблеми, перспективи //Фінанси України. – 2004. – №12. – С. 100 – 107.
11. Cerutti E., Dell'Araccia G., Martínez Pería M. S. How Banks Go Abroad: Branches or Subsidiaries? // World Bank Policy Research Working Paper 3753. – 2005. – 33 p., p. 7.
12. Dihel N., Kalinova B. Services Barriers and their Economic Impact: Examples of Banking and Telecommunication Services in Selected Transition Economies // OECD Trade Policy Working Paper No. 7, JT00170958, TD/TC/WP(2004)32/FINAL. – 2004. – 29 p.
13. Richard McKenzie and Dwight Lee. Quicksilver Capital (New York: Free Press), 1991
14. Wriston. See also Walter Wriston, Rick and Other four-letter Words (New York: Harper and Row), 1986, p. 61.